

Veselka v Šumici. Komunitní aktivita zanikajícího světa české enklávy (část 1)¹

Doc. PhDr. Petr Lozoviuk, PhD.

Katedra antropologie Filozofické fakulty Západočeské univerzity, Sedláčkova 15,
306 14 PLZEŇ

lozoviuk@ksa.zcu.cz

Etnické enklávy jako předmět etnologického studia

Tzv. krajané,² tedy mimo vlastní etnické území žijící příslušníci určitého národa, představovali a dodnes mnohdy představují v rámci řady evropských etnologických tradic významný předmět odborného zájmu. I když počátky tohoto tematického zaměření sahají až do poloviny 19. století,³ je vhodné akademický rozvoj výzkumu etnických enkláv a jazykových ostrovů spojovat zejména s meziválečným obdobím. V celoevropském měřítku jimi zvláště proslula německojazyčná etnologická tradice (Volkskunde). Byli to právě němečtí etnografové, lingvisté, demografové a (antropo)geografové, kteří se již ve 20. letech 20. století pokoušeli nabídnout teoretické a metodologické nástroje, jež by umožnily prostřednictvím komplexní analýzy překonat deskriptivní postižení kulturních a historických reálií nejrůznějších etnických enkláv. Kromě několika rozsáhlých badatelských projektů⁴ představovala důležitý počín tímto směrem monografie německého historika a etnografa Waltera Kuhna.⁵ Tato ve své době velmi vlivná práce měla za cíl upevnit teoretické a metodologické

---

1 Studie byla napsána v rámci řešení projektu SGS-2021-012. Druhá část studie bude uveřejněna v Národopisném věstníku 39 (81), 2022, č. 2.

2 K metaúrovňové diskuzi nad konceptualizací pojmu „český krajan“ v domácí etnografické tradici srov. LOZOVIUK, Petr: Němečtí vystěhovalci z českých zemí a jejich jazykové ostrovy v jihovýchodní Evropě. In: Brouček, Stanislav (ed.): *Češi v cizině 10*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998, s. 39–87; JIRKA, Luděk: Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny. Sounáležitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajanů. Praha: FHS UK, 2018; PAVLÁSEK, Michal: *Z Moravy až do Velikého Srediště. Etnografické podobenství o zapomenuté náboženské komunitě*. Brno: CDK, 2020.

3 Srov. SCHOTT, Albert: *Die deutschen Kolonien in Piemont. Ihr Land, ihre Mundart und Herkunft. Ein Beitrag zur Geschichte der Alpen*. Stuttgart – Tübingen: J. G. Cotta'scher Verlag, 1842. Mezi průkopnické práce na tomto poli patří i monografie pozdějšího profesora pražské Německé univerzity A. Hauffena věnovaná kočevskému jazykovému ostrovu, srov. HAUFFEN, Adolf: *Die deutsche Sprachinsel Gottschee*. Graz: Styria, 1895.

4 Mezi nejznámější patřil projekt německého etnografického atlasu (*Atlas der deutschen Volkskunde*) a dále vydání několikavazkové, byť nedokončené, monumentální encyklopedie *Handwörterbuch des Grenz- und Auslandsdeutschtums*.

5 KUHN, Walter: *Deutsche Sprachinsel-Forschung. Geschichte, Aufgaben, Verfahren*. Plauen i. V.: Günther Wolff, 1934.

základy tzv. vědy o jazykových ostrovech (Sprachinselforschung) a napomoci etablovat ji jako zvláštní etnografickou subdisciplínu (Sprachinselvolkskunde).⁶

Za lingvistickým a etnografickým zájmem o národnostní enklávy stálo axiomatické přesvědčení, že v situaci jazykového ostrova lze přehledně a ve zhuštěné podobě pozorovat a studovat archaické společenské jevy,⁷ což bylo v původní vlasti předků kolonistů považováno za již nemožné. Německy mluvící menšiny byly vnímány jako příklad původního německého způsobu života, který nebyl ovlivněn industrializací a urbanizací nebo jimi byl ovlivněn jen nepatrně. Vybrané lokality obydlené potomky kolonistů ze středozápadní Evropy hovořících německými dialekty byly proto považovány nejen za národnostní „oázy“ v moři cizorodého etnického živlu, ale i za jakési „kulturní konzervy“. Z tohoto důvodu byly za vhodný předmět národopisného studia shledávány mizející formy staré tradice, k jejichž popisu docházelo v prostředí relativně přehledných, především vesnických společností. Percepce etnické enklávy jako jakéhosi kulturního rezidua bylo do určité míry vlastní i českému národopisu a pozdější etnografii, v jejímž rámci byla reflexi krajanských komunit taktéž věnována relativně velká pozornost. Stačí připomenout jeden z prvních publikovaných terénních textů pozdějšího nestora české a srovnávací etnografie Karla Chotka⁸ či rozsáhlou vědeckou a organizační aktivitu Jana Auerhana z první třetiny 20. století.⁹ Podobně jako v zahraničí byl i v českém prostředí prováděn popis enklávních pospolitostí pod premisou jejich skutečné či zdánlivé izolovanosti a tradičnosti. Byly to právě tyto rysy enklávního prostředí, které byly s oblibou stavěny do popředí odborného zájmu, neboť s nimi byla spojována jejich „českost“.

Variace takovéhoho způsobu uvažování lze vysledovat u řady domácích etnografů, včetně autorů studií věnovaných jedné z nejpobulárnějších českých etnojazykových enkláv – několika vesnicím v rumunské části Banátu.¹⁰ Jak je obecně známo, česká komunita žije v Rumunsku v jižní části dřívější rakouské korunní země Banát v šesti původně ryze českých vesnicích a několika dalších banátských obcích

6 Pro úplnost je třeba zmínit, že za inovativní příspěvek k této problematice lze označit i rozsáhlou studii dalšího pražského profesora etnografie na Německé univerzitě v Praze G. Jungbauera, srov. JUNGBAUER, Gustav: Sprachinselvolkskunde. *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde* 3, 1930, s. 143–150, 196–204, 244–256.

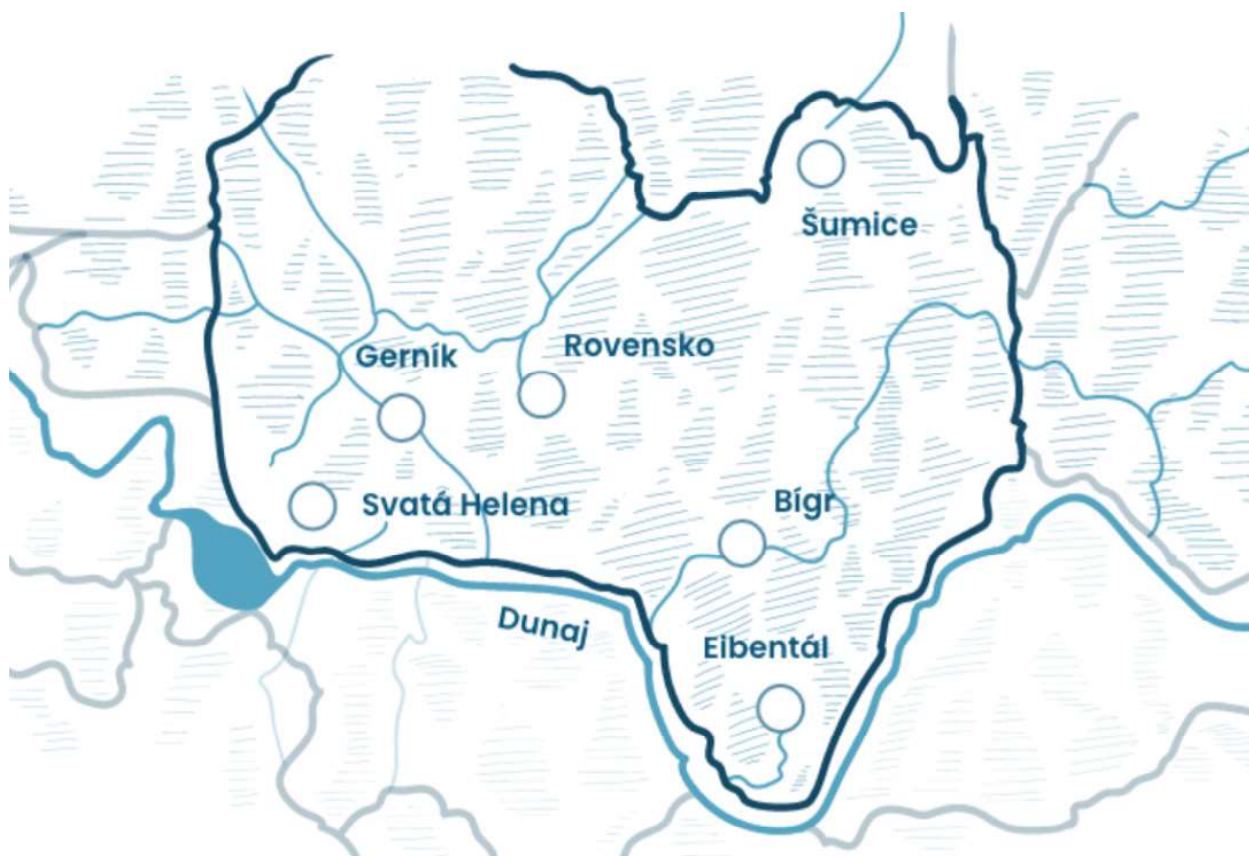
7 JUNGBAUER, Gustav: Die deutsche Volkskunde in der Tschechoslowakei. In: Brandsch, Gottlieb a kol.: *Deutsche Volkskunde im ausserdeutschen Osten*. Berlin – Leipzig: W. de Gruyter & co., 1930, s. 21.

8 Srov. CHOTEK, Karel: Čechové na Kavkaze. Vzpomínka z cest. *Národopisný věstník československý* 5, 1910, s. 201–205.

9 Přehledně ke studiu českých enkláv srov. NEŠPOR, Zdeněk R.: České migrace 19. a 20. století a jejich dosavadní studium. *Soudobé dějiny* 2, 2005, s. 245–284.

10 Oblast dnešního Banátu byla k Rakousku připojena v letech 1778–1779, mezi léty 1849–1867 byla považována za samostatnou rakouskou korunní zemi, ale po rakousko-uherském vyrovnání se Banát stal přímou součástí Uher.

a městech, zde ovšem v menšinovém, postavení.¹¹ K původním českým osadám patří obce Svatá Helena, (Sfinta Elena), Gerník (Gîrnic), Rovensko (Ravensca), Bígr (Bigăr), Eibentál (Eibenthal) a Šumice (Șumița). Malebnost, specifická „českost“, „věrnost“ zděděným tradicím a „původnost“ etnické kultury těchto osad byly cenněny mnohými návštěvníky a přispěly k amatérsky etnografizujícímu i odbornému zájmu o tyto lokality. Pro ilustraci tenoru převažujícího v sekundárních etnologických textech věnovaných obyvatelům českého banátského ostrůvku budiž uvedeno několik následujících signifikantních názorů.

Obr. 1. Schematická mapka českých vesnic v jižní části rumunského Banátu.¹²

Ivan Daneš vyjádřil kupříkladu počátkem 80. let minulého století názor, že „česká národnostní menšina v rumunském Banátě, vzniklá jako malá, avšak poměrně kompaktní skupina, vzdálená stovky kilometrů od svého národa, si uchovala i po více než sto padesáti letech většinu znaků české tradiční hmotné a duchovní kultury. Protože žila téměř po celou dobu odloučeně od svého mateřského národa a neprodělala s ním jeho historické osudy včetně vrcholné fáze národního obrození,

11 Méně výrazné české osídlení zasahovalo i do nížinaté oblasti Banátu, včetně jeho srbské části.

12 Převzato z internetových stránek „Banát“, dostupné z: <https://www.banat.cz/> (cit. 3. 12. 2021).

vytvořili si její příslušníci zvláštní vztah ke své objektivní realitě“.¹³ Česká etnografka Milena Secká, která zasvětila studiu banátských Čechů značnou část svých tvůrčích aktivit, koncem 80. let referovala: „*Stopadesátiletý vývoj malé české skupiny v jinoetnickém prostředí příliš nezasáhl její obřadní kulturu, která se v českých zemích v této podobě již nedochovala. Odlišnost jazyková, kulturní i náboženská a geografická izolovanost znamenaly zprvu přirozenou a později i uměle udržovanou hráz proti maďarizaci a romanizaci*“.¹⁴ Rakouský slavista Gero Fischer informoval počátkem nultých let českou odbornou veřejnost, že „*způsob života v těchto vesnicích představuje sám o sobě určitou atraktivitu, která spočívá v tom, že tam můžeme hledat a najít odraz minulosti a svých předků. [...] české enklávy [...] jsou zrcadlem minulosti, vidíme tam život, jaký asi byl u nás před (půl) stoletím, jsou tam ještě živé zvyky a obyčeje, které ve střední Evropě už vymizely*“.¹⁵

Tyto a obdobné výpovědi by bylo možné označit z hlediska poválečného vývoje evropské etnologie (*Ethnologia Europaea*), v němž převážila tendence interpretovat jazykové enklávy spíše než jako etnické „ostrovy“, jako kontaktní zóny dvou nebo více etnických skupin, za poněkud jednostranné. Poválečnou evropskou etnologií byla spíše než archaičnost a tradičnost vyzvedáván význam mezietského aspektu v každodenním životě obyvatel etnických enkláv. Nejsystematičtěji se tak stalo v rámci studia tzv. interetnických vztahů, jehož ústřední představitelkou byla německá etnoložka Ingeborg Weber-Kellermann.¹⁶ Byla to právě Weber-Kellermann, která sama původně ještě vycházejíc z tradice „*Sprachinselvevölkerkunde*“ se svým dílem rozhodla „odetnizovat“ a „odromantizovat“ předválečnou etnografii jazykových ostrovů.¹⁷ Udala tak nový směr, kterým se v německé etnologii dále ubíralo studium jazykově smíšených oblastí,¹⁸ jež následně přerostl do studia široce pojímaných

13 DANEŠ, Ivan: Příspěvek k otázce adaptace a asimilace Čechů v rumunském Banátu (Na základě výzkumů z let 1979–1980). *Český lid* 69, 1982, s. 53.

14 SECKÁ, Milena: Poválečné změny ve svatebním obřadu u Čechů v rumunském Banátě a u reemigrantů na Chebsku a Znojemsku. *Český lid* 75, 1988, s. 165.

15 FISCHER, Gero: Úvahy nad agroturistikou. Šance pro České vesnice v rumunském Banátu? *Národopisná revue* 4, 2001, s. 202.

16 Srov. WEBER-KELLERMANN, Ingeborg: Zur Frage der interethnischen Beziehungen in der Sprachinselvevölkerkunde. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* 62, 1959, s. 19–47. I. Weber-Kellermann lze do určité míry označit za žačku a zpočátku nadšenou obdivovatelku W. Kuhna, to ji ovšem později nezabránilo v tom, aby značnou část své kritiky předválečné „*Sprachinselvevölkerkunde*“ projektovala právě na dílo svého dřívějšího mentora.

17 Srov. WEBER-KELLERMANN, Ingeborg: Zur Frage der interethnischen Beziehungen in der Sprachinselvevölkerkunde, c. d. Od tohoto programatického vystoupení lze datovat počátek masivní kritiky, kterou „*Sprachinselvevölkerkunde*“ od německých kolegů sklízela a její nahrazování přístupy studia tzv. interetnicity. Budiž jen na okraj poznamenáno, že tato kritika nezastře dobu svého vzniku – bouřlivá 60. léta 20. století – což i do jisté míry vysvětluje její mnohdy zřetelnou ideologickou předpojatost.

18 Srov. WEBER-KELLERMANN, Ingeborg: Probleme interethnischer Forschungen in Südosteuropa. *Ethnologia Europaea* 1, 1967, s. 218–231.

etnických procesů (Interethnik¹⁹) a následně mezikulturní komunikace. Přesto se zdá být evidentní, že česká jazyková enkláva v Banátu představovala ještě počátkem 90. let 20. století patrně jediný český skutečný „jazykový ostrov“, tak jak si ho ve výše zmiňovaném duchu představovala tradiční střeoevropská etnografie.

V centru zájmu tohoto textu bude stát pouze jedna z českých vesnic rumunského Banátu. Jedná se o Šumici, jejíž historickokulturní realie budou představeny z pozice svatebního obřadu, jehož byl autor textu před více než třiceti lety přímým účastníkem. Tento obřad, jak bude níže argumentováno, byl v řadě ohledů v Banátu výjimečný, podobně jako bylo výjimečné postavení sledované vsi v kontextu dalších zdejších českých obcí. Z důvodu patřičného ukotvení sledované problematiky bude vedle demografického vývoje vsi pojednán etnografický zájem o banátské Čechy s důrazem na jejich svatební obřad. Vlastní těžiště studie pak spočívá v komentovaném popisu a dílčí interpretaci zaznamenané komunitní aktivity.

Zvláštnosti Šumice v kontextu českého Banátu

Šumice byla založena v roce 1827 výhradně českými migranty v prostoru tzv. vojenské hranice (*Militärgrenze, vojna krajina*)²⁰ jako hraničářská kolonie na severovýchodním okraji masivu Almăjului. Mnohé osobitosti této vsi souvisejí již s její geografickou polohou, projevují se ale i v oblasti jazyka, materiální kultury (architektura) a jak bude naznačeno prostřednictvím svatebního obřadu i v kultuře duchovní. Šumice byla a doposud je vnějšími návštěvníky s oblibou označována jako „nejodlehlejší česká vesnice“ v Banátu,²¹ „ostrůvek pravých Čechů“, „vesnice, která je ještě echt“ či jako „vesnice, která je zapadlá i vůči zapadlému zbytku českého ostrůvku v Rumunsku“.²² Pro příchozího z ČR byla Šumice ještě před několika desetiletími mezi českými vesnicemi nejhůře dostupná. Do nejbližší české obce, Rovenska, mají Šumičtí asi 13 hodin pěšky. Cesta přitom vede horskou krajinou, pokrytou hustými lesy, v nichž žije nejen dravá zvěř (medvědi, vlci), ale pro člověka zejména nebezpeční polodivocí psi, jejichž smečky nejednou zaútočily na mnohé průchozí.²³ Relativní izolovanost šumických Čechů od jiných českých sídel ilustruje informace z literatury vážící se k roku 2008, podle níž „většina obyvatel nikdy ne navštívila víc jak jednu českou vesnici v Banátu, nejčastěji se jednalo o Rovensko,

19 Interetnický výzkum v pojetí německé etnologie zkoumá fenomény kulturní výměny a vzájemných vztahů mezi příslušníky národů, které se nacházejí v přímém kontaktu.

20 K významu tzv. vojenské hranice např. ROTHENBERG, Gunther: *Die österreichische Militärgrenze in Kroatien 1522–1881*. Wien – München: Verl. Herold, 1970; GRÄF, Rudolf: Die wirtschaftliche und soziale Auswirkung der Organisation der Banater Militärgrenze im ländlichen und urbanen Raum. *Romanian journal of population studies* 5, 2011, s. 31–48.

21 Dostupné z: <https://www.facebook.com/festivalbanat/posts/2104909172904170/> (cit. 16. 2. 2022).

22 Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/za-25-let-se-tu-pocet-obyvatel-scvrkl-z-600-na-62-sumice-posledni-ostrovek-7456655> (cit. 16. 2. 2022).

23 Sám jsem byl svědkem takového nečekaného útoku při cestě z Gerniku do Rovenska.

Obr. 2. Satelitní snímek Šumice. Převzato z Google maps.

kteří je nejbliž, přesto cesta ani tam není jednoduchá“.²⁴ Z hlediska dopravního spojení je Šumice orientovaná na severovýchod, vykazuje tedy spádovost k rumunským sídlům. Nejbližší železniční stanice je od vesnice vzdálená 20 km, nejbližší autobusová zastávka 7 km. Obec leží přibližně ve výšce 600 m n.m.²⁵ „**o**řadná dostupnost a vzdálenost od ostatních (českých) vesniček Banátu“ dělá Šumici nejen „výjimečnou“, nese s sebou i efekt, že vesnice není v takové míře „**o**řadně znamená dychtivými turisty“ (viz níže), jako je tomu u jiných českých vesnic.²⁶

Další šumické specifikum spočívá v jejím prostorovém rozložení. Jako jediná z šesti českých obcí disponuje návesním prostorem vřetenového tvaru, kterým protéká menší potok, kolem něhož je soustředěna zástavba. Díky tomuto rozpoložení vesnice působí relativně kompaktním dojmem. Není bez zajímavosti, že celková prostorová semknutost téměř všech budov kolem ústředního veřejného prostranství

24 KOKAISL, Petr a kol.: *Krajané. Po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice – Společnost pro rozvojovou spolupráci, 2009, s. 55.

25 Dostupné z: https://www.banat.cz/ceske_vesnice.htm (cit. 18. 1. 2022).

26 KOKAISL, Petr a kol.: *Krajané. Po stopách Čechů ve východní Evropě*, c. d., s. 58.

představovala velmi vhodnou kulisu pro níže popisovanou komunitní aktivitu. Návesní frontu, která je sama o sobě v českém Banátu neobvyklá, tvoří z rozhodné většiny vzájemně těsně přiléhající bočně orientovaná obytná stavení. Podélná (či tzv. okapová) orientace byla u většiny obytných domů diagnostikována již během výzkumů z první poloviny 60. let minulého století.²⁷ Tato forma zástavby a způsob provedení liniového a ornamentálního zdobení fasády jednotlivých stavení, stejně jako oblíbené barvy u štku (jedná se o odstíny žluté, hnědé a zelené) byly opakovaně českými badateli identifikovány jako indikátor přijetí „**rumunské**“ kulisy rumunských sousedů“ v oblasti materiální kultury.²⁸ Obojí doposud představuje v jiných českých vesnicích spíše výjimku.

Také podle lingvistů, kteří se opakovaně věnovali rozboru banátské češtiny, „*vykazuje jazyk této nejsevernější z českých vesnic více vlivů rumunských*“ než je tomu u jiných českých vesnic.²⁹ Podobně je jazyk Šumičanů, ale i celkový vzhled vesnice hodnocen v řadě dalších etnografických a etnografizujících pracích.³⁰ Kupříkladu podle učitele českého jazyka, který působil v českých banátských školách ve druhé polovině 90. let 20. století, lze „*nejvíce romanizované stavby*“ (ze všech českých vesnic v Banátu) nalézt právě v Šumici a obdobně i místní³¹ čeština prokazuje „*nejvíce vlivů rumunských*“.³² Detailních lingvistických popisů a hloubkových komparativních analýz lokální kultury se pro tuto obec ovšem prakticky nedostává. V této souvislosti je třeba zmínit, že s podobným vnímáním mateřštiny jsem byl u obyvatel obce konfrontován již během svého pobytu v Šumici roku 1990. Sami Šumičané hodnotili svoji češtinu – pro mě poněkud překvapivě – až přespráliš s despektem, označovali ji za nedokonalou, nevyspělou a romanizovanou. Osobně se domnívám, že toto kritické subjektivní hodnocení, se kterým jsem já sám nesouhlasil,³³ vycházelo ze srovnání češtiny „pravých Čechů“ z ČSSR, která byla považována za vzor, s jejich ozvláštněným banátským idiomem.

27 SCHEUFLER, Vladimír – SKALNÍKOVÁ, Olga – JECH, Jaromír – KARBUSICKÝ, Vladimír: Výzkumy české menšiny v Rumunsku. *Český lid* 51, 1964, s. 190.

28 Srov. TOMICZKOVÁ, Jitka – VAŇKOVÁ, Helena – CUŘÍNOVÁ, Helena: *Šumice. Inventární karty – urbanistický průzkum české vesnice v rumunském Banátu*. Praha: b. n., 2018.

29 UTĚŠENÝ, Slavomír: O jazyce českých osad na jihu rumunského Banátu. *Český lid* 49, 1962, s. 201.

30 Např. srov. KOKAISL, Petr a kol.: *Krajané. Po stopách Čechů ve východní Evropě*, c. d., s. 17.

31 Ovšem, jak autor dále dodává, vztahovalo se toto hodnocení i na „**rumunskou**“ mládež v Eibentále“.

32 SVOBODA, Jaroslav: *Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě*. Dostupné z: <https://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajan/historie.html> (cit. 28. 12. 2021). Větší část tohoto rukopisného textu byla sepsána v říjnu 1997, později byly autorem některé údaje mírně aktualizovány.

33 Mně osobně zněla šumická čeština podobně autenticky jako česká banáština jiných vesnic, které jsem navštívil o několik měsíců později.

Informace o banátských Češích se v české odborné publicistice pravidelně objevovaly od konce 19. století.³⁴ Systematickému výzkumu byl jejich život a kultura nejdůkladněji podroben v letech 1961–1964 pracovníky tehdejšího Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV (viz níže).³⁵ Roku 1963 byl etnografický, folkloristický a lingvistický výzkum zaměřen i na Šumici, přičemž bylo konstatováno, že „*Šumice se v hmotné i duchovní kultuře nejvíce romanizovala. Ze stavebního hlediska má ráz ryze rumunský. [...] Vnitřní vybavení, dispozice domu a způsob bydlení přijalo rovněž nejvíce rumunských prvků ze všech českých vesnic. Stejně pronikání rumunských prvků se projevuje i v oblečení. [...] Jedině zemědělské techniky uchovávají si více původní český charakter, což je však způsobeno nižší úrovní zemědělského hospodaření u rumunského etnika*“.³⁶ Jednalo se tedy o obdobné hodnocení, které je Šumici připisováno též mnohými autory v pozdější sekundární literatuře. Lze usuzovat, že právě výzkumy z 60. let ovlivnily percepce šumické situace i u následujících badatelů, z nichž však jen málokterí v Šumici déle pobývali či ji osobně vůbec navštívili. Obraz již romanizované vesnice je možné do značné míry relativizovat právě odkazem na v dalších částech tohoto textu reprodukováný a analyzovaný svatební obřad.

Demografický vývoj obce

V roce 1830, tedy krátce po svém založení, Šumice vykazovala 123 obyvatel. Za poslední čtvrtstoletí se jejich počet „*se* vrkl z 600 na 62“.³⁷ Přibližně rok po mé návštěvě, tedy v roce 1991, zde podle dostupných údajů žilo 210 osob.³⁸ Jaroslav Svoboda zmiňuje ve své rukopisné zprávě z roku 1997 170 obyvatel,³⁹ Zdeněk Kresl

34 Ke starší odborné literatuře k problematice banátských Čechů srov. DANEŠ, Ivan: Příspěvek k otázce adaptace a asimilace Čechů v rumunském Banátu, c. d.; bibliografický přehled viz SALZMANN, Zdeněk: Bibliografie prací o rumunských Češích a Slovácích. *Hospodářská a kulturní studia*, 2016. Dostupné z: <https://adoc.pub/36cc7789dc32469084e89f30bd5a8b990627715.html> (cit. 16. 2. 2022).

35 V pozdějším období byly v českých vesnicích Banátu prováděny komplexnější týmové výzkumy, jejichž výsledky byly shrnuty zejména do následujících publikací: KOKAISL, Petr a kol.: *Krajané. Po stopách Čechů ve východní Evropě*, c. d.; LANGHAMMEROVÁ, Jiřina a kol.: *Český Banát. Život a tradice českých obyvatel rumunského Banátu*. Praha: Národní muzeum, 2009; TOMICZKOVÁ, Jitka – VANĀKOVÁ, Helena – CURĀINOVÁ, Helena: *Šumice. Inventární karty – urbanistický průzkum české vesnice v rumunském Banátu*, c. d.; KOVÁŘ, Pavel (ed.): *Přenesená krajina. Český venkov v rumunském Banátu*. Praha: Akademia, 2019.

36 SCHEUFLER, Vladimír – SKALNĀKOVÁ, Olga – JECH, Jaromír – KARBUSICKÝ, Vladimír: Výzkumy české menšiny v Rumunsku, c. d., s. 190–191.

37 Informace se vztahuje ke květnu 2017; Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/za-25-let-se-tu-pocet-obyvatel-scvrkl-z-600-na-62-sumice-posledni-ostruvek-7456655> (cit. 11. 12. 2021).

38 Šumice. Úvodní informace. Dostupné z: https://banat.cz/poznejte-banat/sumice?_ga=2.152980145.90844592.1647531617-1032474914.1647531616 (cit. 11. 12. 2021).

39 SVOBODA, Jaroslav: *Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě*, c. d.

a Tereza Freidingerová uvádějí pro léta 1992, 2002 a 2011 205, 145 a 89 obyvatel obce.⁴⁰ Podle informací z roku 2018 bylo osazenstvo vsi tvořeno již jen asi 40 trvalými obyvateli, převážně pokročilého věku.⁴¹ Lze tedy konstatovat, že od 80. let minulého století se obec stále více vylidňuje, přičemž trvale usazené občany představují téměř výlučně osoby důchodového věku. Jedná se tedy o vísku, která se zdá být téměř nezadržitelně odsouzena k zániku, i když, jak se vyjádřili „fanoušci“ pokračování českého osídlení v Banátu, „[s]íhni věříme v záchranu Šumice, která to má vážně nahnuté. Přitom je tak krásná...“.⁴²

V souvislosti s demografickým vývojem, a to je další zvláštnost sledované lokality oproti jiným českým vesnicím v Banátu, je třeba zmínit, že se začala výrazně vylidňovat jako první, a to ještě v období Ceaușescova⁴⁴ režimu. Většina odchozích nemigrovala do ČSSR/ČR, jako tomu bylo později u většiny českých osad v Banátu, nýbrž do okolních rumunských měst a městeček.⁴⁵ Sám si vzpomínám, že na odchod mladých z obce si

Obr. 3. Detail z „Etnografické mapy Rakouské monarchie“ (1855) vydané předsedou vídeňské Statistické správní komise Karlem Freiherrrem Czoernig von Czernhausenem. České vesnice jsou zvýrazněny zelenou, českoněmecké fialovou barvou.⁴³ Existenci českoněmeckých sídel bude věnována obšírnější poznámka ve druhém dílu této studie.

40 KRESL, Zdeněk – FREIDINGEROVÁ, Tereza: Transnacionální praktiky, „ancestral return“ a adaptace rumunských Čechů přesídlených do Česka po roce 1989. *Český lid* 103, 2016, s. 224.

41 Šumičani v Banátu (Rumunsko) v sesterské obci Šumice. Dostupné z: <https://www.sumice.cz/m/aktuality/aktuality-1/rok-2018/sumicani-v-banatu-rumunsko-v-sesterske-obci-sumice-761cs.html> (cit. 11. 12. 2021).

42 Festival Banát, Dostupné z: <https://www.facebook.com/festivalbanat/posts/2104909172904170/> (cit. 11. 12. 2021).

43 Dostupné z: http://www.guenter-ofner.at/images/Importfotos/Ethnographische_Karte_der_Oesterreichischen_Monarchie_von_Carl_Freiherr_von_Czoernig_1855_Blatt_D.jpg (cit. 19. 1. 2022).

44 Nicolae Ceaușescu (1918–1989) byl generálním tajemníkem Komunistické strany Rumunska a prezidentem Rumunské socialistické republiky.

45 SVOBODA, Jaroslav: *Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě*, c. d.

stěžovali již „stařečkové“ během mého pobytu na jaře roku 1990. Mnoho mladých rodin se již v průběhu 80. let stěhovalo do větších nebo nedalekých rumunských měst. Převažujícím motivem vedoucím k rozhodnutí pro odchod byla snaha uniknout těžkému, v mnoha ohledech na samozásobitelství orientovanému životu,⁴⁶ pro který byla příznačná permanentní těžká práce v zemědělství nebo dolech. Jak vyplynulo z mých rozhovorů s představiteli tehdejší mladé generace, jistou roli hrála i snaha uniknout sociální kontrole rodičů a vesnického kolektivu. V následujícím porevolučním období odešla za prací do Čech „ hrstka“ šumických rodáků.⁴⁷ Na tuto specifiku šumické situace před nedávnem upozornil i Štěpán Míšek, jenž na základě vlastního šetření z druhé poloviny druhého desetiletí tohoto století konstatoval, že důvod pro odchod ze vsi je třeba hledat v nedostatku vhodných pracovních míst. Jedna z jeho šumických informátorek formulovala důvody motivující místní rodáky k opuštění obce následovně: „*Není zde práce a proto se [místní] hodně stěhují za prací do větších měst. Nejvíce je jich v Caransebes.*“ Na doplňující otázku, jestli opravdu neodcházejí též do České republiky, respondentka odpověděla: „*Ne, do Čech málo. Tak dva nebo tři. Většina jde do rumunských měst.*“⁴⁸

Nedostatek pracovních příležitostí kromě tradičního na samozásobitelství orientovaného zemědělství dále souvisí i se skutečností, že díky své odlehle poloze vzbuzuje Šumice – ve srovnání s ostatními českými vesnicemi – „ mi malý turistický zájem“.⁴⁹ Banátskočeský turismus se rozvíjí již od 90. let minulého století, kdy začala nabízet návštěvu banátských vesnic brněnská cestovní kancelář „Kudrna“. Později se přidaly další subjekty s obdobnými komerčními aktivitami.⁵⁰ Kromě toho v roce 1994 v Banátu zahájila se svými diverzními projekty činnost tzv. nezisková

46 V době mého tu bylo samozásobitelství v českých vesnicích zcela běžné. Nejednalo se jen o zásobování potravinami, nýbrž i vybraným „spotřebním zbožím“, šlo např. o podomáckou výrobu mýdla, galoší (z ojetých automobilových gum), oděvních doplňků apod.

47 KOKAISL, Petr a kol.: *Krajané. Po stopách Čechů ve východní Evropě*, c. d., s. 56.

48 MÍŠEK, Štěpán: *Vývoj obyvatelstva českých osad v rumunském Banátu*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2017, s. 34.

49 Tamtéž s. 45.

50 Patrně nejznámější z těchto akcí je „Tradiční kulturní festival v Banátu“, jehož desátý ročník by měl proběhnout v roce 2022. Pro další informace srov. oficiální internetové stránky této akce dostupné z: [https://www.facebook.com/festivalbanat/?hc_ref=ARQrjHPXXptoBOizcN2H-tDk7tyMX01F3IdAMu2yWkLH-kBjBmnt_xHEU50Uu4hJ8QyE&fref=nf&__xts__\[0\]=68.ARAS80cfD_fh3xxAh-xFK6P9gRRZLZlwmvQsYG479RAJ5NCz2Y4gBAEXd3lxRZvJy-mHe59oGkTGrd5UhuuDX59Q6xPCIXQnPttTU55QtrwxbvluN0a7pfN9dJCwZkPTCDU-Gg3j665u9E5NY-_w7Vxb75b7gogvxx5WNAecjnPgW72fVyQ7sB86ILv58OGIpuEa1-BT2pB-PftSRYYDeBnWS19qDdDQv3p-1hQR-aI1hq5K0gS0oyQiyB-LdVlk-gCTiEyA1Jj1Xi3E8aW-GHxqbH0WzG3OXblvJjfyTRiNTNOFPIXsNVXew](https://www.facebook.com/festivalbanat/?hc_ref=ARQrjHPXXptoBOizcN2H-tDk7tyMX01F3IdAMu2yWkLH-kBjBmnt_xHEU50Uu4hJ8QyE&fref=nf&__xts__[0]=68.ARAS80cfD_fh3xxAh-xFK6P9gRRZLZlwmvQsYG479RAJ5NCz2Y4gBAEXd3lxRZvJy-mHe59oGkTGrd5UhuuDX59Q6xPCIXQnPttTU55QtrwxbvluN0a7pfN9dJCwZkPTCDU-Gg3j665u9E5NY-_w7Vxb75b7gogvxx5WNAecjnPgW72fVyQ7sB86ILv58OGIpuEa1-BT2pB-PftSRYYDeBnWS19qDdDQv3p-1hQR-aI1hq5K0gS0oyQiyB-LdVlk-gCTiEyA1Jj1Xi3E8aW-GHxqbH0WzG3OXblvJjfyTRiNTNOFPIXsNVXew) (cit. 11. 12. 2021).

organizace Člověk v tísní.⁵¹ Krajanské komunity byly a jsou podporovány i přímo českým státem, a to zejména formou rozvojové pomoci zacílené na zachování českého kulturního dědictví, výuku českého jazyka a opravu a rozvoj krajanských objektů a infrastruktury. Vliv těchto a podobných aktivit na sociokulturní prostředí českých vesnic je trefně shrnut v následující výpovědi nedávných pozorovatelů banátské situace: „*Paradoxem těchto aktivit je, že zatímco jejich primárním cílem bylo podpořit životaschopnost a rozvoj české diaspory v zahraničí, místo toho mnohdy vedly spíše k iniciaci migrace do Česka*“.⁵²

„Veselka“ v Šumici v etnograficko-historické perspektivě

Jeden z nejstarších popisů svatebního obřadu⁵³ banátských Čechů byl zaznamenán koncem 19. století ve Svaté Heleně. Autorem tohoto zápisu byl místní rodák Jan Schlögl, který ho zařadil do svých rukopisných vzpomínek. Podle Mileny Secké, jež Schlöglovy poznámky publikovala, zahrnoval tento popis tradiční svatohelenské svatby následující části:⁵⁴

- žádost kecála a svědků o ruku dívky v domě jejich rodičů
- slavnostní zvaní hostů na svatbu
- pozvání přinášejí nevěstě potraviny na přípravu hostiny
- loučení nevěsty s rodiči a jejich požehnání snoubencům v den svatby před odjezdem do kostela
- cestou do kostela rozhazují družičky z vozů koláče
- cestou z kostela je svatební průvod zatahován starými ženami
- tanec svatebčanů v hospodě
- svatební večeře v domě nevěsty
- třesení ozdobeným svatebním stromkem a vybírání na výbavičku pro dítě (o půlnoci)
- tanec svatebčanů v hospodě

51 KRESL, Zdeněk – FREIDINGEROVÁ, Tereza: Transnacionální praktiky, „ancestral return“ a adaptace rumunských Čechů, c. d., s. 222. K činnosti této organizace v Banátu srov. informace dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/rumunsko>; http://www.banat.cz/?_ga=2.259358090.1856103690.1638919065-3249415.1638919065; https://www.stream.cz/banat-cz/turismus-podpora-nasich-krajanu-v-banatu-262292#dop_ab_variant=&dop_source_zone_name=&dop_req_id=&dop_id=262292 (cit. 11. 12. 2021).

52 KRESL, Zdeněk – FREIDINGEROVÁ, Tereza: Transnacionální praktiky, „ancestral return“ a adaptace rumunských Čechů, c. d., s. 222.

53 Pod pojmem „svatební obřad“ budu mít na mysli nejen vlastní církevní úkon, nýbrž i s ním spojené veškeré doprovodné svatební veselí. K obecnějšímu přehledu o způsobu etnografické reflexe svatebních obřadů českou etnografií srov. SIROVÁTKA, Oldřich: Otázky výzkumu svatebních obyčejů. In: Frolec, Václav (ed.): *Svatební obřad. Současný stav a proměny*. Lidová kultura a současnost 9. Brno: Blok, 1983, s. 22–30; NAVRÁTILOVÁ, Alexandra: *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2012.

54 SECKÁ, Milena: Poválečné změny ve svatebním obřadu u Čechů v rumunském Banátě, c. d., s. 168.

- čepení nevěsty a odevzdání ženichovi za výkupné (ráno)
- slavnostní oběd v domě ženicha
- stěhování nevěsty k ženichovi

Patrně jediná systematictější pozornost byla banátským svatebním obřadům věnována etnografy, kteří v 60. letech přistoupili k interdisciplinárnímu výzkumu zaměřenému na zachycení archaické každodenní kultury místních Čechů. Jednalo se o již zmiňované výzkumy způsobu života a kultury rumunských Čechů, k nimž bylo přistoupeno během několika etap v letech 1961–1964 pracovníky Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV.⁵⁵ O jejich dílčích rezultátech bylo informováno na stránkách *Českého lidu* a souborněji v kolektivní monografii vydané počátkem 90. let.⁵⁶ Nejdůsledněji byl svatební obřad v těchto materiálech zmíněn v jedné studii z roku 1963⁵⁷ a dále v kapitole nadepsané „Rodina a rodinné vztahy“ ve zmiňované monografické publikaci.⁵⁸

Východisko pro popis svatebního obřadu v obou případech představovalo několik historických pramenů vztahujících se však k různým lokalitám a různým obdobím. Autorka druhého zmiňovaného textu, Olga Skalníková, sama přiznává, že o průběhu svatby měla k dispozici několik záznamů z konce devadesátých let 19. století ze Svaté Heleny, z třicátých let 20. století ze Šumice a ze šedesátých let z dalších českých vesnic; kromě Šumice ještě z Bigru a Rovenska.⁵⁹ Na základě těchto diverzních pramenů byl na počátku šedesátých let 20. století zmiňovanou badatelkou rekonstruován popis jakési ideálně typické svatby banátských Čechů. Z kontextu ovšem vyplývá, že pražští etnografové, včetně Olgy Skalníkové, nebyli žádného svatebního obřadu přímými svědky.⁶⁰ Podle zjištění pražských výzkumníků měla svatba v každé obci své osobité rysy.⁶¹ Zvláště v Bigru, Eibentalu a Rovensku byl svatební rituál, byť s určitými odchylkami, označen za podobný.⁶² Vlastní svatba, které předcházely námluvy, byla podle této metaúrovňové komparativní rekonstrukce rozvržena do dvou dnů – soboty a neděle. Sobota byla dnem předsvatebního veselí mládeže, neděle dnem vlastního obřadu a s ním spojených doprovodných událostí.

55 Organizace a realizace tohoto výzkumu probíhala ve spolupráci s Rumunskou akademií věd.

56 JECH, Jaromír – SECKÁ, Milena – SCHEUFLER, Vladimír – SKALNÍKOVÁ, Olga: *České vesnice v rumunském Banátě*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1992, s. 60.

57 SKALNÍKOVÁ, Olga – SCHEUFLER, Vladimír: *Základy hmotné a duchovní kultury českých kovo-zemědělských obcí v rumunském Banátě*. *Český lid* 50, 1963, s. 332–342.

58 JECH, Jaromír – SECKÁ, Milena – SCHEUFLER, Vladimír – SKALNÍKOVÁ, Olga: *České vesnice v rumunském Banátě*, c. d., s. 60–62.

59 Tamtéž s. 60.

60 Srov. tamtéž.

61 SKALNÍKOVÁ, Olga – SCHEUFLER, Vladimír: *Základy hmotné a duchovní kultury českých kovo-zemědělských obcí v rumunském Banátě*, c. d., s. 339.

62 JECH, Jaromír – SECKÁ, Milena – SCHEUFLER, Vladimír – SKALNÍKOVÁ, Olga: *České vesnice v rumunském Banátě*, c. d., s. 61–62.

Poměrně podrobnou zprávu o stavu svatebního obřadu v českých vesnicích v srb-
ské části Banátu vztahující se k počátku sedmdesátých let 20. století vypracovala Iva
Heroldová.⁶³ Pro první polovinu 80. let popsal svatební obřad v banátských obcích
Velký Pereg⁶⁴ (Peregu Mare) a Svatá Helena Zdeněk Šípek.⁶⁵ Ve druhé polovině té-
hož desetiletí se věnovala studiu svatebního obřadu banátských Čechů a jeho proměn
u banátských remigrantů v Československu Milena Secká.⁶⁶ Secká, která v době pu-
blikování těchto studií ještě neměla osobní zkušenost s banátským terénem, přejala
do svých textů hlavní teze Olgy Skalníkové. „*Ačkoliv se obřad v jednotlivostech v ruz-
ných českých vesnicích odlišoval*“, byl podle Secké „*jako celek byl stejný. Drobné
rozdíly byly v oblečení nevěsty, zvycích a písních*,⁶⁷ které byly charakteristické pro kon-
krétní vesnici. *Odlišnosti byly např. při žádání o ruku, při příchodu ženicha k nevěstě
v den svatby, ve zvycích při hostině, v ‚zatahování‘ svatebního průvodu apod. Rozdíly
byly způsobeny jednak krajovými variantami původních kolonistů, jednak vývojem
a přirozeným ovlivňováním a míšením v určitých konkrétních podmínkách*“⁶⁸. Secká
dále vyslovila domněnku, že difference ve svatebním obřadu se mezi jednotlivými čes-
kými vesnicemi začaly zvětšovat až počátkem 20. století.⁶⁹

Stručnější zmínky k průběhu svatby banátských Čechů lze nalézt v rukopisné
práci Jaroslava Svobody, dlouholetého učitele češtiny v českých vesnicích. Tyto
poznámky se vztahují k situaci z první poloviny 90. let. Podle tohoto zdroje před-
stavuje svatba „*nejvýznamnější událost nejen rodinného života, ale i vesnického*

63 Jednalo se o vsi České Selo, Krušice a Veliké Srediště. HEROLDOVÁ, Iva: K otázce charakteru duchovní kultury banátských Čechů (Z výzkumů v Českém Selu, v Krušici a ve Velikém Središti). *Národopisný věstník československý* 8–9, 1973–1974, s. 29–52.

64 Jedná se o národnostně i nábožensky smíšenou obec v nížinaté části Banátu vzdálené cca 300 km od horských českých vesnic. Češi žijí v této obci od roku 1864 v menšině, mezi další místní etnika patřili v 80. letech 20. století Ukrajinci-Rusíni řeckokatolického vyznání pocházející z východního Slovenska, Slováci, Romové, Němci, Rumuni a Maďaři. ŠÍPEK, Zdeněk: Současná česko-slovenská svatba v rumunské obci Peregu Mare. *Národopisné aktuality* 24, 1987, s. 156.

65 ŠÍPEK, Zdeněk: Současná česko-slovenská svatba v rumunské obci Peregu Mare, c. d.; ŠÍPEK, Zdeněk: Současná česká svatba v Rumunsku. In: *Češi v cizině* 7. Praha: Ústav pro etnografi a folkloristiku AV ČR, 1993, s. 93–100.

66 SECKÁ, Milena: Svatební obřad českých reemigrantů z Rumunska. *Český lid* 74, 1987, s. 43–47; SECKÁ, Milena: Poválečné změny ve svatebním obřadu u Čechů v rumunském Banátě, c. d.

67 Rumunští Češi v Šumici (a Rovensku) si podle českých akademiků „*zachovali dosud neznámé verze textové i nápěvné*“. Vysoce pozoruhodná byla podle nich zejména bohatost různých druhů nápěvů, které se vyskytovaly často ještě ve starých tóninách. Toto zjištění mělo dokonce „*význam pro korekci Erbenových zápisů balad, neboť Erben vytvářel jejich ideální verze textové a zjednodušoval nápěvy. Ukazuje se totiž, že zpěvní podání je mnohem ozdobnější, než ukazují jednoduché zápisy Erbenovy. Vystávají tím zcela nové stránky české lidové hudebnosti, nezachycené naší klasickou folkloristikou.*“ SCHEUFLER, Vladimír – SKALNÍKOVÁ, Olga – JECH, Jaromír – KARBUSICKÝ, Vladimír: Výzkumy české menšiny v Rumunsku, c. d., s. 192.

68 SECKÁ, Milena: Poválečné změny ve svatebním obřadu u Čechů v rumunském Banátě, c. d., s. 163–164.

69 Tamtéž s. 164.

sousedského kolektivu, ke které se koncentruje celá řada staročeských obřadních a zvykových forem a norem [...] Ve všech českých vesnicích je si svatební rituál podobný s určitými odchylkami. Odsklon od tradičních forem české svatby se v poslední době projevuje jen v oblečení nevěsty, některých svatebčanek a družiček, které již odkládají tradiční lidový oděv. ‚Veselky‘ se konají převážně v masopustním období, kdysi výlučně v domě nevěsty, zhruba od poloviny 20. století v kulturním domě, jen ve Svaté Heleně se k tomuto účelu po rumunském vzoru staví z prken a větví zastřešené ‚šátro‘ (z maďarského sátor, tzn. stan)“.⁷⁰

Ze Svobodova textu je patrné, že tyto informace se k Šumici primárně nevztahují. Obdobné konstatování platí i pro patrně poslední obsáhlejší pojednání informující o průběhu svatby u banátských Čechů. Jeho autorkou je Helena Kresová, další učitelka češtiny v banátských obcích, která sem byla vyslána Ministerstvem zahraničních věcí ČR a Ministerstvem školství ČR.⁷¹ Kresová se ve své knížečce věnuje deskriptivnímu popisu „rodinných obřadů české menšiny v rumunském Banátu“, přičemž ve třetím oddílu, nadepsaném „Svatba“, pojednává svatební obyčejové tradice ze Svaté Heleny, Gerniku, Velkého Peregu a Eibentalu.⁷² Ani Kresová nebyla očitým svědkem nějakého konkrétního svatebního obřadu, neboť se ve svém textu odvolává jen na dva až čtyři informátory z každé obce. Jestliže by některý z etnografů byl přímým svědkem šumické svatby, byl by nucen konstatovat řadu lokálních osobitostí, které její průběh – ve srovnání s jinými vesnicemi českého Banátu – zřetelně ozvláštňují. S jistou opatrností by bylo možno formulovat tezi, že šumická svatba se měla k svatebním obřadům praktikovaným v jiných českých banátských vesnicích obdobně jako svatba v Ivanově Sele ve srovnání se svatbami z jiných českých osad Daruvarska.⁷³ V obou případech svatební veselí probíhalo řádově déle než na jiných místech, jednotlivé obřadní úkony byly četnější a vykazovaly archaičtější prvky.

Níže reprodukováný záznam obřadu a doprovodných svatebních událostí vychází z terénního záznamu, který byl autorem vyhotoven v dubnu 1990. K jeho vzniku došlo jaksi spontánně a neplánovaně díky šťastnému řízení osudu, jenž mě přivedl do Šumice doslova v předvečer vyvrcholení zaznamenaného svatebního obřadu a veselí. Z hlediska dnešního odstupu lze konstatovat, že se jednalo co do rozsahu a komplexnosti o jeden z posledních obřadů tohoto typu. Jak vyplývá z hodnověrných informací, „poslední velká veselka“ se zde konala koncem 90. let 20. století.⁷⁴ Pro tehdejší situaci panující mezi českými krajany v Rumunsku bylo příznačné, že

70 SVOBODA, Jaroslav: *Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě, c. d.*

71 KRESOVÁ, Helena: *Rodinné obřady české menšiny v rumunském Banátu*. Nadlak: Ivan Krasko, 2012, s. 8.

72 Tamtéž s. 22–43.

73 Svatbu v Ivanově Sele zdokumentovala koncem 60. let 20. století HEROLDOVÁ, Iva: Česká svatba roku 1969 v Ivanově Sele (Autentický záznam). *Národopisné aktuality* 6, 1969, s. 172–186.

74 KOKAISL, Petr a kol.: *Krajané. Po stopách Čechů ve východní Evropě, c. d.*, s. 56.

jsem byl se svým doprovodem⁷⁵ přijat doslova jako „starý známý“ a zcela přirozeně integrován do všech aktivit, které tato komunitní událost obnášela. Přesto jsem nemohl být některým obřadním událostem vždy přítomen, zejména z důvodu jejich paralelnosti. Rozhodná většina festicitních událostí se však odehrávala v rámci celého vesnického společenství, tedy všem „na očích“ a za účasti mnohých, ne-li všech, vesničanů a přespolních hostů (viz níže). Celkově se mohlo jednat o přibližně 300 osob. Nevzpomínám si, že by se svatby a svatebního veselí kromě nedělní přítomnosti rumunského katolického duchovního a pozvaného fotografa účastnil nějaký další Nečech, zcela to ovšem vyloučit nemohu.⁷⁶

Jistě se jedná o popis v mnohém neúplný. Přesto, jak se zdá, představuje z hlediska svého záběru jeden z mála, ne-li jediný záznam tohoto druhu, učiněný navíc za „pět minut dvanáct“, tedy těsně před výraznou sociokulturní změnou, která zanedlouho zasáhla celou českou komunitu v Banátu. Iniciátorem těchto proměn každodenního života českých obcí byly metamorfózy politického systému, které Rumunsku přinesl samý závěr roku 1989. Uvolnění po pádu Ceaușescova režimu se výrazněji projevilo v možnosti cestovat, což vedlo k výraznému opouštění českých vesnic, a to zejména představiteli mladší a střední generace. Vylidňování zasáhlo všechny české obce v Banátu. Z hlediska další existence těchto vesnických komunit bylo tristní, že se ho v první řadě účastnili ekonomicky aktivní a společensky angažovaní obyvatelé. Doprovodný efekt tohoto procesu představoval postupný „úpadek“ místního společenského života. Již pro druhou polovinu 90. let tak bylo jedním vnějším pozorovatelem pro českobanátskou situaci konstatováno, že se „v posledním období už přestalo hrát ochotnické divadlo, nekonají se už žádné přednášky ani besedy, upadl zájem o českou knihu, obecní a školní knihovny jsou využívány minimálně a některé z nich připomínají spíše skladiště knih“.⁷⁷

Literatura

DANEŠ, Ivan: Příspěvek k otázce adaptace a asimilace Čechů v rumunském Banátu.

Na základě výzkumů z let 1979–1980. *Český lid* 69, 1982, s. 51–58.

FISCHER, Gero: Úvahy nad agroturistikou. Šance pro České vesnice v rumunském Banátu? *Národopisná revue* 4, 2001, s. 199–205.

GRÄF, Rudolf: Die wirtschaftliche und soziale Auswirkung der Organisierung der Banater Militärgrenze im ländlichen und urbanen Raum. *Romanian journal of population studies* 5, 2011, s. 31–48.

⁷⁵ Cestu jsem podnikl s tehdejší studentkou bohemistiky sbírající materiál pro svoji absolventskou práci, jež byla věnovaná specifikám banátské češtiny.

⁷⁶ Bohužel z mnohaletého odstupu již nejsem schopen rekonstruovat, jaké národnosti byli přizvaní hudebníci (viz též díl 2 této studie).

⁷⁷ SVOBODA, Jaroslav: *Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě*, c. d.

- HAUFFEN, Adolf: *Die deutsche Sprachinsel Gottschee*. Graz: Styria, 1895.
- HEROLDOVÁ, Iva: Česká svatba roku 1969 v Ivanově Sele (Autentický záznam). *Národopisné aktuality* 6, 1969, s. 172–186.
- HEROLDOVÁ, Iva: K otázce charakteru duchovní kultury banátských Čechů (Z výzkumů v Českém Selu, v Krušici a ve Velikém Središti). *Národopisný věstník československý* 8–9, 1973–1974, s. 29–52.
- CHOTEK, Karel: Čechové na Kavkaze. Vzpomínka z cest. *Národopisný věstník československý* 5, 1910, s. 201–205.
- JECH, Jaromír – SECKÁ, Milena – SCHEUFLER, Vladimír – SKALNÍKOVÁ, Olga: *České vesnice v rumunském Banátě*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1992.
- JIRKA, Luděk: *Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny. Sounáležitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajanů*. Praha: FHS UK, 2018.
- JUNGBAUER, Gustav: Die deutsche Volkskunde in der Tschechoslowakei. In: Brandsch Gottlieb a kol.: *Deutsche Volkskunde im ausserdeutschen Osten*. Berlin – Leipzig: W. de Gruyter & co., 1930, s. 1–25.
- JUNGBAUER, Gustav: Sprachinselvolkskunde. *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde* 3, 1930, s. 143–150, 196–204, 244–256.
- KOKAISL, Petr a kol.: *Krajané. Po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice – Společnost pro rozvojovou spolupráci, 2009.
- KOVÁŘ, Pavel (ed.): *Přenesená krajina. Český venkov v rumunském Banátu*. Praha: Akademia, 2019.
- KRESL, Zdeněk – FREIDINGEROVÁ, Tereza: Transnacionální praktiky, ‚ancestral return‘ a adaptace rumunských Čechů přesídlených do Česka po roce 1989. *Český lid* 103, 2016, s. 217–238.
- KRESOVÁ, Helena: *Rodinné obřady české menšiny v rumunském Banátu*. Nadlak: Ivan Krasko, 2012.
- KUHN, Walter: *Deutsche Sprachinsel-Forschung. Geschichte, Aufgaben, Verfahren*. Plauen i. V.: Günther Wolff, 1934.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina (ed.): *Český Banát. Život a tradice českých obyvatel rumunského Banátu*. Praha: Národní muzeum, 2009.
- LOZOVIUK, Petr: Němečtí vystěhovalci z českých zemí a jejich jazykové ostrovy v jihovýchodní Evropě. In: Brouček, Stanislav (ed.): *Češi v cizině 10*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998, s. 39–87.
- MÍŠEK, Štěpán: *Vývoj obyvatelstva českých osad v rumunském Banátu*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2017.
- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra: *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2012.

- NEŠPOR, Zdeněk R.: České migrace 19. a 20. století a jejich dosavadní studium. *Soudobé dějiny* 2, 2005, s. 245–284.
- PAVLÁSEK, Michal: *Z Moravy až do Velikého Srediště. Etnografické podobenství o zapomenuté náboženské komunitě*. Brno: CDK, 2020.
- ROTHENBERG, Gunther: *Die österreichische Militärgrenze in Kroatien 1522–1881*. Wien–München: Verl. Herold, 1970.
- SALZMANN, Zdeněk: Bibliografie prací o rumunských Čechách a Slovácích. *Hospodářská a kulturní studia*, 2016. Dostupné z: <https://adoc.pub/36cc7789d-c32469084e89f30bd5a8b990627715.html> (cit. 16. 2. 2022).
- SECKÁ, Milena: Poválečné změny ve svatebním obřadu u Čechů v rumunském Banátu a u reemigrantů na Chebsku a Znojemsku. *Český lid* 75, 1988, s. 162–169.
- SECKÁ, Milena: Svatební obřad českých reemigrantů z Rumunska. *Český lid* 74, 1987, s. 43–47.
- SCHEUFLER, Vladimír–SKALNÍKOVÁ, Olga–JECH, Jaromír–KARBUSICKÝ, Vladimír: Výzkumy české menšiny v Rumunsku. *Český lid* 51, 1964, s. 190–192.
- SCHOTT, Albert: *Die deutschen Kolonien in Piemont. Ihr Land, ihre Mundart und Herkunft. Ein Beitrag zur Geschichte der Alpen*. Stuttgart – Tübingen: J. G. Cotta'scher Verlag, 1842.
- SIROVÁTKA, Oldřich: Otázky výzkumu svatebních obyčejů. In: Frolec, Václav (ed.): *Svatební obřad. Současný stav a proměny*. Lidová kultura a současnost 9. Brno: Blok, 1983, s. 22–30.
- SVOBODA, Jaroslav: *Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě*. Dostupné z: <https://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html> (cit. 28. 12. 2021).
- ŠÍPEK, Zdeněk: Současná česko-slovenská svatba v rumunské obci Peregu Mare. *Národopisné aktuality* 24, 1987, s. 157–169.
- ŠÍPEK, Zdeněk: Současná česká svatba v Rumunsku. In: *Češi v cizině* 7. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1993, s. 93–100.
- TOMICZKOVÁ, Jitka – VAŇKOVÁ, Helena – CUŘÍNOVÁ, Helena: *Šumice. Inventární karty – urbanistický průzkum české vesnice v rumunském Banátu*. Praha: b. n., 2018.
- UTĚŠENÝ, Slavomír: O jazyce českých osad na jihu rumunského Banátu. *Český lid* 49, 1962, s. 201–209.
- WEBER-KELLERMANN, Ingeborg: Probleme interethnischer Forschungen in Südosteuropa. *Ethnologia Europaea* 1, 1967, s. 218–231.
- WEBER-KELLERMANN, Ingeborg: Zur Frage der interethnischen Beziehungen in der Sprachinselvolkskunde. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* 62, 1959, s. 19–47.

A Wedding in Šumice. A Communal Activity in the Disappearing World of a Czech Enclave (Part 1)

The wedding, or its socio-cultural equivalent, was considered to be the most important social event in all human societies of all time. In traditional European society, everything that related to the creation of a permanent union between a man and a woman in the institution of marriage was endowed with a sacred character and was subject to public scrutiny. The study aims to provide a commented description and to interpret the wedding merriment recorded in the first half of 1990 in Šumice, one of the Czech villages in the Romanian Banat. The first part explains the issue of the ethnic enclave as a subject of ethnological study. It defines the peculiarities of Šumice in the context of the Czech Banat, and it gives an overview of the demographic development of the village. The wedding ritual (veselka) in Šumice is presented from an ethnographic-historical perspective first. The second part of the study will be published in the next, second, issue of the Ethnographic Journal 2022.

Key words

Czechs in Banat – Šumice (Romania) – wedding ceremony – 20th century – social functionality